

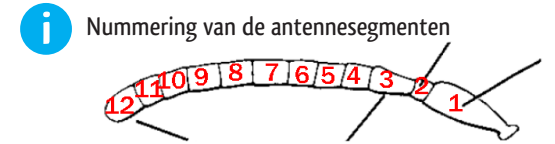
Dankzij deze vereenvoudigde tabel kan u de vrouwtjes van wilde bijen van de SAPOLL regio (Wallonië – Noord-Frankrijk – Vlaanderen) tot op genusniveau determineren. Behalve bij de eerste stap (de bepaling van het geslacht), worden mannetjes van wilde bijen niet vermeld in deze tabel. Zij zijn dan ook veel moeilijker op naam te brengen dan vrouwtjes. In sommige gevallen zal de sleutel echter ook geschikt zijn om de genusnaam van mannetjes te bepalen.

Hoe onderscheid je mannetjes en vrouwtjes? Twee kenmerken die moeilijk zichtbaar zijn:

- het aantal antennesegmenten: 12 bij vrouwtjes, 13 bij mannetjes
- het aantal achterlijfsegmenten (tergieten en sternieten): 6 bij vrouwtjes, 7 bij mannetjes

Veldkenmerken zijn:

- vrouwtjes hebben opvallend kortere antennes dan mannetjes
- mannetjes hebben een langer en smaller achterlijf dan vrouwtjes
- mannetjes zijn meer behaard op de kop dan vrouwtjes
- vrouwtjes* hebben verzamelharen. Mannetjes verzamelen geen voedsel en hebben daarom geen verzamelharen. *Behalve bij koekoeksbijen (zie hiernaast) en twee genera van kleine, zwarte bijtjes (Maskerbijen en Ertsbijen)

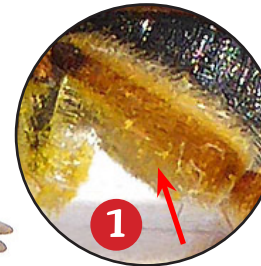
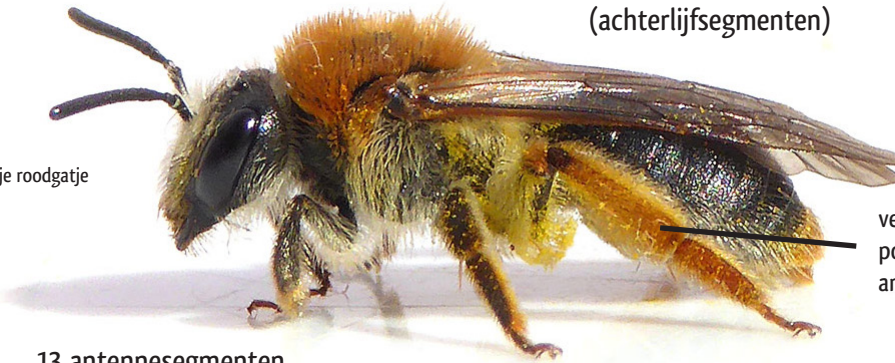
- i** Er bestaan drie types verzamelharen:
1. beharing op de achterpoten (vooral aan de schenen)
  2. verzamelkorfje op de achterschenen
  3. haarborstel op de buikzijde van het achterlijf (buikschiuer)

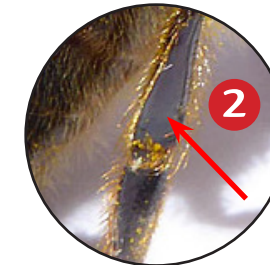
12 antennesegmenten

6 tergieten
(achterlijfsegmenten)

vrouwtje roodgatje

verzamelharen aan de achterpoten (of kijk hiernaast voor andere soorten)

Honingbij

Kleine wolbij

13 antennesegmenten

7 tergieten
(achterlijfsegmenten)

mannetje roodgatje

Mannetjes hebben over het algemeen een langere en dichtere beharing op de kop dan vrouwtjes

smalle achterpoten zonder verzamelharen

- i** Koekoeksbijen hebben een cleptoparasitaire levenswijze en verzamelen geen voedsel voor hun nakomelingen (ze stelen het). Ze hebben dan ook geen speciale verzamelharen en bij deze groep zijn mannetjes en vrouwtjes sterk gelijkend. Er treedt geen seksueel dimorfisme op.

Vooraleer je deze tabel gebruikt, controleer of het een vrouwtjesbij is!

Begin bij vraag A en ga naar B als het antwoord neen is.

Als de bij overeenkomt met een groep, ga je naar de overeenkomstige letter om het genus te vinden.

Controleer, eens je het juiste genus gevonden heeft, de vleugelnervatuur (zie hiernaast).

In sommige gevallen is de bij tot op soortniveau te determineren met deze sleutel.

Voor elk genus wordt het aantal soorten in de SAPOLL-regio aangeduid tussen haakjes.

Achterlijf geel en zwart (soms met rood), kaal

A

Achterlijf glad of bijna kaal en deels rood

B

Kleine soort, achterlijf bijna kaal en bijna volledig zwart.
Zonder verzamelharen

C

Achterlijf puntig en donker met lichte haarbandjes.
Zonder verzamelharen

D

Opvallende witte (haar)vlekken op het achterlijf

E

Onderzijde van het achterlijf met haarborstels, achterpoten weinig verbreed in vergelijking met andere poten

F

Achterlijfseinde met een haargroef, verzamelharen op licht verbrede achterpoten.
Grote soorten hebben vaak lichte haarbanden op de tergieten

G

Achterpoten sterk verbreed met een glanzende, gladde zone (verzamelkorfje)

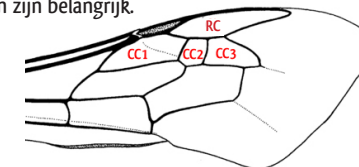
H

Verbrede, afgeplatte, achterpoten met korte beharing

I

i **Vleugelnervatuur:** het aantal (2 of 3), de grootte en de vorm van de cubitaalcellen zijn belangrijk.

Voorbeeld met 3 cubitaalcellen CC1, CC2 en CC3
RC: radiaalcel

Noot: er bestaan ook andere benamingen:
- radiaalcel: marginale cel
- cubitaalcel: submarginale cel

Achterpoten zeer sterk behaard

J

Komt niet overeen met een van bovenstaande

K

A

Achterlijf geel en zwart (soms met rood), kaal

plomp, met grote poten, bont gekleurde ogen, antennen steeds volledig zwart

Wolbijen /
Harsbijen (5)

MEGACHILIDAE

2 cubitaalcellen

lange verzamelharen aan de buikzijde van het achterlijf

cijfer geeft het aantal soorten aan van het genus in de SAPOLL regio

met verzamelharen

plomp, met grote poten, ogen steeds zwart, vleugels berookt

Tubebijen (6*)

MEGACHILIDAE

2 cubitaalcellen

* De Gele tubebij is de enige soort van dit genus die zoveel geel heeft. De andere tubebijen zijn terug te vinden in groep C

bontgekleurde ogen, slanker met fijne poten, vleugels aan de randen vaak berookt

antennes nooit helemaal zwart (bekijk de onderkant !)

3 cubitaalcellen

het borststuk en het achterlijf zijn geel, zwart of rood of een combinatie van de drie

Wespbijen (49)

APIDAE

sommige wespbijen hebben een volledig rood achterlijf (zie groep B voor het onderscheid met bloedbijen)

met verzamelharen

zonder verzamelharen

B

Achterlijf kaal of bijna kaal en deels rood

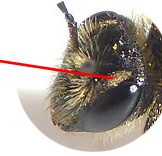
met verzamelharen op verbrede achterpoten

Zandbijen (92*)

ANDRENIDAE

brede groeve met korte beharing aan de binnenzijde van de ogen = fovea (niet altijd even gemakkelijk zichtbaar)

3 cubitaalcellen

* Een roodkleuring op het achterlijf komt enkel voor bij volgende zandbijen: Heggenrankbij, Knautiabij, Ereprijszandbij, Oranje zandbij, Roodrandzandbij en Andrena potentillae. De andere zandbijen zijn terug te vinden in groep K.

zonder verzamelharen

Antennes altijd volledig zwart

Bloedbijen (22)

HALICTIDAE

vleugels grotendeels berookt

3 cubitaalcellen, de middelste is het kleinst

3 cubitaalcellen, top radiaalcel afgerond

Bonte viltbij (1*)

APIDAE

blauwe ogen

opvallende witte haarvlekken op het achterlijf

* De Bonte viltbij is de enige soort binnen dit genus in de SAPOLL-regio

Antennes bijna altijd met rood en/of gele stukken

Wespbijen (49)

APIDAE

3 cubitaalcellen

vleugels aan de randen vaak berookt

witte tekening op kop en borststuk

Maskerbijen (28*)

COLLETIDAE

2 cubitaalcellen met opvallend verschillende vorm

radiaalcel puntig

* De Rode maskerbij is de enige maskerbij met rood op het achterlijf. De andere maskerbijen zijn terug te vinden in C

C**Kleine soort, achterlijf bijna kaal en bijna volledig zwart****Blauwe ertsbij (1*)****APIDAE**

met blauwglans

* Blauwe ertsbij is de enige soort binnen dit genus in de SAPOLL-regio

3 cubitaalcellen

ogen blauwig

bijna altijd met kleine gele/witte tekening op de kop

Maskerbijen (28)**COLLETIDAE**

zwarte ogen

poten geel/wit gevlekt

2 cubitaalcellen

mannetjes hebben een opvallende koptekening

Tubebijen (6)**MEGACHILIDAE**

plomp uiterlijk, lichaam sterk gepunteerd en pantserachtig

zwarte ogen

2 cubitaalcellen

D**Achterlijf puntig en donker met lichte haarbandjes. Zonder verzamelharen**

2 cubitaalcellen

Kegelbijen (12)**MEGACHILIDAE****G****Achterlijfseinde met een haargroef, verzamelharen op licht verbrede achterpoten. Grote soorten hebben vaak lichte haarbanden op de tergieten****HALICTIDAE**

de haarbandjes bevinden zich achteraan de tergieten

Halictus Groefbijen (7)

buitenste nerven met normale dikte

de haarbandjes bevinden zich vooraan de tergieten

Lassioglossum Groefbijen (50)

buitenste nerven smaller dan de andere

Opmerking:

In beide gevallen kunnen de haarbandjes onvolledig zijn. Vooral bij kleine groefbijen ontbreken deze.

E**Opvallende witte haarvlekken op het achterlijf**

borststuk bruin behaard

plomp met oranje poten

Wolbijen (4*)**MEGACHILIDAE**

2 cubitaalcellen

witte buikschuier

* De Kleine wolbij is de enige soort van dit genus met witte vlekken in de SAPOLL-regio. De andere wolbijen zijn terug te vinden in A.

De volgende genera hebben steeds 3 cubitaalcellen. Het zijn koekoeksbijen zonder verzamelharen.

behaaring op kop en borststuk lang

lange behaaring op de kop

Rouwbijen (2)**APIDAE**

3 cubitaalcellen

langere behaaring

donkere ogen

zwart-wit en met kortere behaaring op kop en borststuk

3 cubitaalcellen

korte behaaring

Vlekkenbijen (1)**APIDAE**

korte behaaring

De Vlekkenbij is de enige soort binnen dit genus in de SAPOLL-regio

grote witte haarvlekken op alle achterlijfssegmenten, korte behaaring en nervatuur identiek voor beide genera: 3 cubitaalcellen en de radiaalcel is afgeknot

Viltbijen (3)**APIDAE****Bonte viltbij (1*)**

bruinrode ogen

blauwe ogen

achterlijf met rode tekening

* De Bonte viltbij is de enige soort binnen dit genus in de SAPOLL-regio

F Onderzijde van het achterlijf met haarborstels, achterpoten weinig verbreed in vergelijking met andere poten, 2 CC

MEGACHILIDAE

Behangersbijen (15)

achterlijf puntig

1 bovenzijde van achterlijf afgeplat, geen zuigkussentjes tussen de tarsklauwtjes

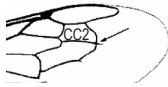

2 bovenzijde van achterlijf afgerond, met zuigkussentjes tussen de tarsklauwtjes

achterlijf kort en plomp

CC2 komt niet voorbij de onderliggende cel

Harsbijen (1*)

roodbruine beharing op borststuk

grijze geblokte ogen

korte en dense beharing op achterpoten

* De Grote harsbij is de enige soort binnen dit genus in de SAPOLL-regio

CC2 komt voorbij de onderliggende cel

Metselbijen (25)

beharing op achterpoten minder kort en dens

achterlijf afgerond

3 kleine, donkere, soorten

Tergiet 1 met opstaand randje, lichaam korter

Tronkenbijen (1*)

grote kaken

* De Tronkenbij is de enige soort binnen dit genus in de SAPOLL-regio.

Tergiet 1 zonder opstaand randje, lichaam langgerechter

Klokjesbijen (4)

Opmerking : de twee grootste klokjesbijen lijken zeer sterk op metselbijen die hierboven besproken worden.

H Achterpoten sterk verbreed met een glanzende, gladde zone (verzamelkorfje)

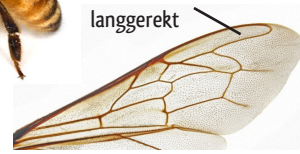
weinig behaard

Honingbij (1*)

APIDAE

3 cubitaalcellen

radiaalcel zeer langgerekt

* De Honingbij is de enige soort binnen dit genus in de SAPOLL-regio

sterk behaard

Hommels (30)

APIDAE

3 cubitaalcellen + valse ader

I Verbrede, afgeplatte, achterpoten met korte beharing

zeer plomp, lijkt op een kleine hommel

Sachembijen (8)

APIDAE

3 cubitaalcellen

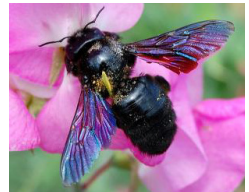
zeer groot, donker met blauwe glans

donkere vleugels

Houtbijen (1*)

APIDAE

3 cubitaalcellen

* Blauwzwarte houtbij is de enige soort binnen dit genus in de SAPOLL-regio.

Slobkousbijen (2)

MELITTIDAE

achterschonen sterk vergroot

2 cubitaalcellen

lijkt op een hommel, maar heeft geen verzamelkorfje. Het achterlijf is wat puntiger dan bij een hommel

3 cubitaalcellen

beharing vooral op het borststuk, achterpoten minder sterk verbreed
3 cubitaalcellen, 2e en 3e ongeveer even groot, 1e dubbel zo groot

** De Grote zijdebij is de enige soort binnen dit genus die zo sterk behaard is. Ze is enkel actief in het voorjaar. De andere zijdebijen zijn te vinden in groep K.

Zijdebijen (9*)

COLLETIDAE

de vleugels zijn vaak beroekt, in tegenstelling tot de echte hommels

Koekoekshommels (8)

APIDAE

het verzamelkorfje ontbreekt

J Achterpoten zeer sterk behaard

zeer lange oranje beharing op de achterpoten, achterlichaam met lichte haarbandjes, borststuk sterk behaard

Pluimvoetbijen (1*)
MELITTIDAE

2 cubitaalcellen

*De Pluimvoetbij is de enige soort binnen dit genus in de SAPOLL-regio

behaaring achterpoten geeloranje, lichaam pikzwart, bijna glad en glanzend

Roetbijen (3)
ANDRENIDAE

2 cubitaalcellen

K Komt niet overeen met een van bovenstaande, achterlijf vaak met lichte haarbandjes, achterpoten vaak verbreed

brede groeve met korte beharing aan de binnenzijde van de ogen = fovea (niet altijd even gemakkelijk zichtbaar)

Zandbijen (92)
ANDRENIDAE

3 cubitaalcellen, de buitenste heeft een stomp uitsteeksel

lange, gekrulde haarbos aan de basis van de onderzijde van de achterpoot = flocculus

Het genus zandbijen is het meest diverse. Bovenstaande kenmerken zijn steeds aanwezig, maar de beharing van het lichaam is zeer variabel (lengte, kleur,...)

Lijkt op een forse zandbij. Antenne-uiteinde is afgeknot. De laatste tarsleedjes zijn druppelvormig opgeblazen en vaak roodbruin

3 cubitaalcellen, de middelste is duidelijk het kleinst, de buitenste maakt een scherpe hoek

Dikpootbijen (5)
MELITTIDAE

3 cubitaalcellen

Zijdebijen (9)
COLLETIDAE

2e en 3e ongeveer even groot, 1e dubbel zo groot, ader onder 3e is S-vormig

sterk behaard op kop, vooral tussen de ogen. Achterlijf met lichte haarbandjes

Lijkt op een forse hommelt of een sachembij (zie 1), maar met 2 cubitaalcellen

Langhoornbijen (2)
APIDAE

OPMERKING :

Enkele genera ontbreken in deze sleutel.

Deze genera bevatten, op 1 na, telkens slechts 1 soort in de SAPOLL-regio.

Deze genera zijn niet opgenomen in de tabel aangezien het gaat om (zeer) zeldzame soorten.

- Zandloperbij
- Gewone pantserbij
- *Dioxys tridentata* (uitgestorven in België)
- Glansbijen: 4 soorten
- Slurfbij
- *Rhophitoides canus* (uitgestorven in België)

Fotografen:

Dick Belgers, Chantal Deschepper, Jelle Devalez, Franco Folini, Kurt Geeraerts, Stijn Hantson, Alain Pauly, Jean-Sébastien Rousseau-Piot